

بررسی حق اختراع در مقررات «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری»: مطالعه موردی حق اختراع محصولات دارویی

امیر هوشنگ فتحی زاده

(کارشناس ارشد حقوق خصوصی، دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری وزارت بازرگانی)

فکری پرداخته است. هر کشوری که خواهان عضویت در سازمان تجارت جهانی است، ملزم به رعایت مفاد و مقررات تمامی موافقت‌نامه‌های مربوطه است. به بیانی دیگر، کلیه موافقت‌نامه‌ها در حکم «تعهد واحد» بوده، رعایت آن‌ها در کنار یکدیگر الزامی است و هیچ عضوی نمی‌تواند نسبت به پذیرش حقوق و تعهدات موافقت‌نامه‌ای متعهد، ولی حقوق و تعهدات موافقت‌نامه دیگری را رد کند. بنابراین کشورهای خواهان عضویت، باید مانند دیگر کشورهای عضو تمامی مقررات مذکور در «موافقتنامه جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری» همچون دیگر موافقت‌نامه‌ها رعایت کنند. لازم به ذکر است که تعهد به رعایت مقررات موافقت‌نامه‌های میان چند طرف تنها برای کشورهای عضو سازمان که به این موافقت‌نامه‌ها ملحق می‌شوند الزامی است. در حال حاضر این موافقت‌نامه‌ها عبارت‌اند از:

۱. موافقتنامه مربوط به تجارت هواپیمایی کشوری^(۲)
۲. موافقتنامه مربوط به خرید دولتی^(۳)

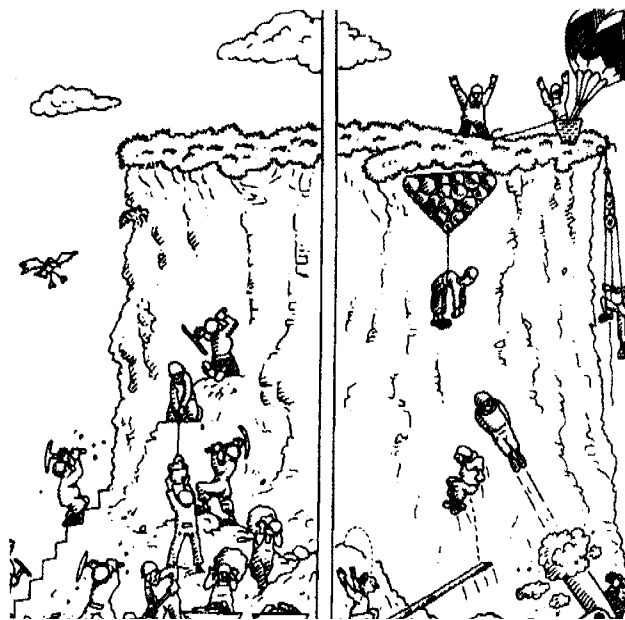
در خصوص موافقت‌نامه‌های چند جانبه این نوع الزام قبل از دور اروگوئه وجود نداشته است و هر یک از اعضاء در الحاق به موافقت‌نامه‌های مربوطه آزاد بوده‌اند؛ به همین علت بعضی از کشورهای در حال توسعه تا قبل از دور اروگوئه به بعضی از موافقت‌نامه‌ها مانند ارزش گذاری گمرکی و یا موافقت‌نامه موانع فنی فراراه تجارت ملحق نشده بودند.

نکته دوم اینکه همه گونه اختلافات ناشی از موافقت‌نامه‌های تحت پوشش سازمان تجارت جهانی بر طبق نظام حل اختلافات سازمان، مورد بررسی و حل و فصل نهایی قرار می‌گیرد. بنابراین، می‌توان ادعا کرد که وجود نظام حل و فصل اختلافات، که حاکم بر موافقت‌نامه جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری نیز می‌شود، این موافقت‌نامه را از دیگر موافقت‌نامه‌ها و معاهدات و کنوانسیون‌های حقوق مالکیت فکری متمایز می‌کند و موجب اجرای بهتر و فراگیرتر مقررات آن می‌شود.

«حقوق مالکیت فکری» از جمله مباحث مهم در سازمان تجارت جهانی است. این مقاله با بررسی مورد حق اختراع در حوزه محصولات دارویی و با استناد به مقررات ذی‌ربط «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» این موضوع را از زوایای گوناگون مورد بررسی قرار داده است.

هدف این مقاله توضیح آن بخش از «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» (TRIPS)^(۱) است که به بحث درباره استانداردهای حق اختراع محصولات دارویی می‌پردازد. پیش از ورود در هر بخشی بیان نکاتی چند ضروری به نظر می‌رسد:

به همراه ۲۵ سند قانونی دیگری که همگی بخشی از سند تاسیس سازمان تجارت جهانی‌اند، این موافقتنامه به بیان مقررات مربوط به حقوق مالکیت

گفتنی است که هم‌اکنون معاهدات ناظر بر حقوق مالکیت فکری، که تحت نظام «سازمان حقوق مالکیت فکری» (WIPO) (۴) هستند، فاقد نظام یکپارچه رسیدگی به اختلافات اعضاست؛ بنابراین اجرای آن‌ها با مشکلاتی مواجه شده است.

نکته سوم اینکه در خصوص حق اختراع ایجاد تعادل و توازن بین منافع کوتاه مدت (بالا بردن دسترسی) و منافع بلند مدت (ارتقاء قدرت خلاقیت و نوآوری) کاری آسان و ساده نیست. ایجاد چنین تعادلی در سطح بین‌المللی بسیار مشکل‌تر از ایجاد آن در سطح داخلی و ملی است. شاید بتوان گفت ایجاد چنین توازنی در اختراعات مربوط به محصولات دارویی بسیار سخت‌تر است. زیرا از یک سو باید انگیزه‌های تحقیق را در اختراع داروهای جدید بالا برد و از طرف دیگر باید داروها را تا حد امکان در دسترس قرار داد. موافقت‌نامه جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری در واقع به دنبال یافتن چنین تعادلی در این خصوص است. در ماده «هفت» موافقت‌نامه تحت عنوان «اهداف» مقرر شده است که:

«حمایت از حقوق مالکیت فکری و اجرای آن‌ها باید در راستای ارتقای ابتکارات فناوری و انتقال و گسترش آن‌ها باشد؛ همچنین باید به بهره‌مندی متقابل تولیدکنندگان و استفاده‌کنندگان دانش فنی کمک کند به نحوی که منجر به رفاه اجتماعی و اقتصادی و ایجاد توازن میان حقوق و تعهدات شود.» (۵)

چنانچه از متن این ماده استنباط می‌شود، حمایت از حقوق مالکیت فکری باید متضمن شرایط زیر باشد:

۱. ارتقای ابتکارات و فناوری؛

۲. انتقال و گسترش ابتکارات فناوری؛

۳. بهره‌مندی و استفاده تولیدکنندگان از این ابتکارات؛

۴. بهره‌مندی استفاده‌کنندگان از این ابتکارات؛

۵. در پی داشتن رفاه اجتماعی و اقتصادی؛ و

۶. توازن میان حقوق و تعهدات.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هدف از این موافقت‌نامه، حمایت از حقوق مالکیت فکری در سایه توازن و تعادل بین حقوق و تعهدات است. با عنایت به بخش‌های متعدد موافقت‌نامه و ملاحظاتی که در آن‌ها وجود دارد می‌توان گفت که موارد زیر هر کدام به نوعی در ایجاد این تعادل و توازن نقش دارند:

۱. اختراع و نوآوری، منافع فناورانه و اجتماعی به دنبال می‌آورد. حمایت از حقوق مالکیت فکری، مخترعین را تشویق می‌کند، زیرا منافع حاصل از اختراعات، منافع ایشان را نیز تضمین می‌کند. این امر سبب ایجاد انگیزه‌های بیشتر برای اختراعات جدید و جدیدتر می‌شود.

۲. طریقه حمایت از حقوق مالکیت فکری می‌تواند به اهداف اجتماعی خدمت کند. مثلاً اختراعات به ثبت رسیده باید اعلام و به دیگران اجازه مطالعه و بررسی آن داده شود. این امر به انتقال فناوری و پیشرفت آن کمک می‌کند، نکته دیگر اینکه پس از مدتی که حمایت منقضي شد در دسترس و استفاده دیگران قرار می‌گیرد.

۳. موافقت‌نامه «جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» این انعطاف را برای کشورها فراهم می‌آورد تا نوع حمایت خود را از اختراعات ثبت شده تنظیم کنند، مثلاً نسبت به حقوق دارنده حق اختراع استثنائاتی مانند ضرورت ملی، یا رویه‌های ضد رقابتی در نظر گرفته شده است.

حق اختراع

بخش پنج موافقت‌نامه مورد بحث شامل ۸ ماده (۲۷-۳۴) است که به موضوع حق ثبت اختراع پرداخته است. قاعده اصلی در خصوص حق ثبت اختراع این است که این حق برای هر گونه نوآوری قابل استفاده است. این

نوآوری می‌تواند محصول و یا فرآیند باشد. در هر صورت بدون هیچگونه تبعیضی این حق برای همه محصولات فناورانه (تکنولوژیکی) قابل استیفاست به شرطی که شرایط لازم را برای «اختراعی بودن» داشته باشند. در این خصوص بند ۱ ماده ۲۷ مقرر می‌دارد:

«با رعایت مقررات بندهای ۲ و ۳ زیر، حق ثبت برای هر گونه اختراعی، اعم از محصولات یا فرآیندها در تمام رشته‌های تکنولوژی وجود دارد. مشروط بر اینکه این اختراعات تازه، متضمن گامی ابداعی و دارای کاربرد صنعتی باشد. با رعایت بند ۴ ماده ۶۵، بند ۸ ماده ۷۰ و بند ۳ این ماده، ثبت و برخورداری از حق ثبت بدون تبعیض از لحاظ محل اختراع، رشته تکنولوژی و اینکه محصولات وارد شده‌اند یا در محل تولید شده‌اند وجود خواهد داشت.» (۶)

همانطور که پیشتر ذکر شد و از متن بند ۱ ماده ۲۷ نیز مستفاد می‌شود، این حق به شرط وجود شرایط زیر بدون هیچگونه تبعیضی برای هر گونه محصول و یا فرآیند اختراعی قابل استیفاء خواهد بود:

۱. نو و جدید باشد؛

۲. اختراعی و ابداعی باشد؛ و

۳. قابلیت استفاده در صنعت را داشته باشد.

با استناد به بندهای ۲ و ۳ ماده ۲۷ موافقت‌نامه، سه نوع استثنا به این قاعده (قابل ثبت بودن تمامی نوآوری‌ها در همه زمینه‌ها بدون هیچ گونه تبعیض) برای اعضاء مجاز دانسته شده است. این سه استثنا که ممکن است از نقطه نظر بهداشت عمومی قابل توجه باشد عبارت‌اند از:

۱. اختراعاتی که ممانعت استفاده تجاری از آن‌ها در قلمروشان به این دلایل ضرورت دارد: حفظ نظم عمومی یا اخلاق، حفظ حیات یا بهداشت انسان، حفظ حیات یا بهداشت حیوان و نبات، اجتناب از ورود لطمه جدی به محیط زیست. البته این اقدام به شرطی ممکن است که چنین استثنایی صرفاً به خاطر این نباشد که قانون داخلی آن‌ها چنین استفاده‌ای را منع کرده است؛

۲. روش‌های تشخیص، درمان و جراحی برای مداوای انسان یا حیوان؛ و

۳. نباتات و حیوانات غیر از میکروارگانیسم‌ها.

حقوق اعطایی

چنانچه اختراعی برابر مقررات این موافقت‌نامه به ثبت رسید، حقوقی انحصاری برای دارنده آن ایجاد می‌شود که ماده ۲۸ موافقت‌نامه به توصیف این حقوق می‌پردازد:

«ثبت اختراع به مالک آن حقوق انحصاری زیر را اعطاء خواهد کرد:

الف) در مواردی که موضوع ثبت، یک محصول است، چنانچه اشخاص ثالث بدون موافقت مالک اقدام به ساخت، استفاده، عرضه برای فروش، فروش یا وارد کردن این محصول برای مقاصد یاد شده کرده باشند از اقدامات آن‌ها جلوگیری به عمل می‌آید.

ب) در مواردی که موضوع ثبت، یک فرآیند است. چنانچه اشخاص ثالث بدون موافقت مالک اقدام به استفاده از فرآیند کرده باشند، از این اقدام و همین‌طور از استفاده، عرضه برای فروش، فروش یا وارد کردن، دست کم، محصولی که مستقیماً از این فرآیند برای مقاصد یاد شده به دست می‌آید، جلوگیری به عمل می‌آید.» (۷)

یکی از نکات بسیار مهم و برجسته‌ای که در این ماده مشاهده می‌شود این است که حق واردات را مطلقاً و بدون هیچ قید و شرطی، از جمله حقوق دارنده حق اختراع می‌داند. این در حالی است که در بسیاری از کشورها از جمله کشورهای صنعتی این حق با این صراحت برای دارنده حق پیش‌بینی نشده است.

نکته‌ای که در این ماده باید به آن توجه داشت این است که آیا واردات از کشوری که اختراع در آن در دسترس عموم است و دارنده حق خواستار حمایت

برابر اصول و مقررات کلی و همچنین اطلاق عبارت «واردات» در متن ماده ۲۸ به نظر می‌رسد هرگونه وارداتی ممنوع است، گرچه واردات از کشوری بوده که دارنده حق، حمایت از اختراع خود را در آنجا خواستار نشده است. شاید گروهی استدلال کنند چون دارنده حق اختراع، حمایت از اختراع خود را در آنجا خواستار نشده است، به گونه‌ای ضمنی و تلویحی هرگونه تصرفی را تجویز نموده است. ولی این استدلال تاب مقاومت در برابر اصول و قواعد کلی را ندارد.

مدت حمایت

با استناد به ماده ۳۳ «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» مدت حمایت نباید کمتر از ۲۰ سال از تاریخ ثبت درخواست اختراع باشد. نکته حائز توجه این است که بهرغم بحث درباره جبران زمان از دست رفته مربوط به بازاریابی کالاها، دارویی در مذاکرات دور اروگوئه، موافقتنامه هیچگونه مقرراتی را در این باره عنوان نمی‌کند. توضیح اینکه مدت خاصی از دوره حمایت ۲۰ ساله از حقوق اختراعی در مورد کالاها، دارویی به منظور انجام امور بازاریابی و اخذ مجوزهای بهداشتی لازم برای مراجع ذی‌ربط، سپری می‌شود بدون اینکه اختراع مورد نظر به طور محسوس مورد استفاده عملی قرار بگیرد. در این راستا، کشورهای پیشرفته در مذاکرات دور اروگوئه پیشنهادهایی برای جبران آن ارائه کردند که در نهایت مورد موافقت قرار نگرفت و وارد موافقتنامه نیز نشد.

شایان ذکر است که در ذیل ماده ۲۳، در پاورقی موافقتنامه مقرر شده است که در خصوص اعضای بدون نظام اعطای حق در خصوص حقوق اختراعی، این تاریخ از زمانی محاسبه شود که حق اختراع در نظام اصلی مورد ثبت قرار گرفته باشد.

استثنائات وارد به حقوق اعطایی

مطابق این موافقتنامه حقوق اختراعی مطلق نیست و محدود به استثنای معینی است. این استثنای تحت مقررات ماده ۳۰، منوط به شرایطی شده است:

«اعضای می‌توانند استثنای محدودی را در مورد حقوق انحصاری ناشی از ثبت اختراع قائل شوند، مشروط بر اینکه استثنای مزبور مغایرتی غیرمعمول با استفاده معمولی از اختراع ثبت شده نداشته باشد و به منافع مشروع مالک اختراع ثبت شده، با توجه به منافع مشروع اشخاص ثالث لطمه‌ای غیرمعمول وارد نیارد.»^(۸)

الفاظ عمومی این ماده بیانگر این نکته است که برای طرف‌های مذاکره کننده چه قدر سخت و دشوار بوده است که درباره ماهیت و حدود استثنای حق اختراع توافق نمایند. در مورد استثنای مربوطه وجود سه شرط زیر ضروری است:

- همانطور که در صدر ماده ذکر شده، استثناء باید محدود باشد. اما روشن نیست که موضوع «محدود بودن» چیست. آیا منظور این است که زمینه استفاده از استثناء باید محدود باشد، یا طول مدت استفاده از استثناء و یا چیزی دیگر.
- باید به طور غیرمنطقی در تناقض با استفاده و بهره‌برداری‌های طبیعی از حق اختراع نباشد.
- استثنا نباید به طور غیرمنطقی به منافع مشروع دارنده حق اختراع لطمه وارد کند.

نکته ضروری این است که تمامی این شروط باید در کنار هم رعایت شود و به منافع مشروع اشخاص ثالث نیز لطمه‌ای وارد نکند. با عنایت به متن ماده به نظر می‌رسد که هر استثنائی باید به طور موردی مطالعه شود؛ بنابراین بیان

حکم کلی در این مورد ممکن نیست. به هر حال، با توجه به مقررات مذکور در ماده ۳۰، استثنای زیر مشروط به نظر می‌رسد:

- واردات کالا از بازاری که کالای مورد نظر در آن، توسط دارنده حق اختراع و یا رضایت او موجود باشد؛
- اجرای عملیاتی به‌طور خصوصی، مبنی بر اینکه از نظر سطح غیرتجاری باشد و یا اینکه هدف غیرتجاری داشته باشد؛
- استفاده از اختراع برای تحقیقات، تجربه و اهداف آموزشی باشد؛
- تهیه دارو در موارد خاص و بر طبق نسخه؛ و
- استفاده از اختراع قبل از درخواست ثبت آن و یا قبل از انتشار آن توسط شخص ثالثی که بر اساس انصاف و عدالت عمل می‌کند.

مجوز اجباری

در ابتدا ذکر این نکته ضروری است که مقررات مربوط به صدور مجوز اجباری در ماده ۳۱ موافقتنامه ذکر شده، ولی این ماده تحت عنوان «استفاده دیگران بدون کسب اجازه از دارنده حق»^(۹) نام‌گذاری شده است. همانطور که از متن ماده مشخص می‌شود «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» به طور وسیع نسبت به قبول اعطای مجوز اجباری و غیرداوطلبانه اشاره نمی‌کند. این ماده حاوی شرایط مفصل و محدودیت‌های لازم برای اعطای چنین مجوزهایی است. از طریق این ماده کشورهای صنعتی سعی کردند فضای استفاده از نظام مجوز اجباری را محدود کنند، گرچه اجرای واقعی آن در گذشته محدودتر بوده است.

مطابق مقررات این ماده، قوانین داخلی مجازند که زمینه‌های لازم برای صدور مجوزهای اجباری را تعیین کنند. همچنین این ماده به زمینه‌های خاصی مانند ضرورت ملی، رویه‌های ضد رقابتی، استفاده غیرتجاری عمومی، و اختراعات وابسته اشاره می‌کند. این ماده اعضای را محدود نمی‌کند که راه‌حل‌هایی برای مواقع مختلف وضع کنند، بلکه به شرایطی فقط اشاره می‌کند که برابر آن شرایط قوانین داخلی اعضای استفاده از مجوز اجباری را بدون اجازه دارنده حق، تجویز می‌کند. تنها استثناء در این مورد مربوط به فناوری نیمه‌رساناهاست که اعطای مجوز اجباری در آن فقط در موارد استفاده غیرتجاری عمومی و رویه‌های ضد رقابتی است. بنابراین از مجوزهای اجباری در مواردی غیر از موارد مذکور در موافقتنامه مانند موارد زیر می‌توان استفاده کرد:

الف) سلامت عمومی و تغذیه و دیگر منافع عمومی
ماده (۸) «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» مقرر می‌دارد که اعضای حق دارند اقداماتی را بکار گیرند که برای حفظ سلامت عمومی و تغذیه ضروری است؛ همچنین می‌توانند دست به اقداماتی بزنند که منافع عمومی را در بخش‌های مهم برای توسعه فناوری اجتماعی، اقتصادی، ارتقاء دهد، به شرطی که این اقدامات هماهنگ با مقررات موافقتنامه باشد. بر مبنای این مقررات و با ملاحظه شرایط ذکر شده در ماده (۳۱)، اعضای در استفاده از مجوز اجباری مجاز خواهند بود.

ب) نبود یا کمبود کارایی
تعهد برای اینکه اختراع باید کارایی داشته باشد به همراه موضوع افشای شرایط و لوازم اختراع یکی از پایه‌ها و اساس نظام اختراعات است. در طول قرن حاضر با استناد به تغییرات و اصلاحات به عمل آمده در کنوانسیون پاریس، کشورهای صنعتی قصد داشته‌اند چنین تعهداتی را، جهت تسهیل فعالیت‌های شرکت‌های چند ملیتی در بازارهای جهانی، منعطف کنند. برای بسیاری از کشورهای در حال توسعه چنین تعهدی یکی از تعدیل‌کننده‌های متقابل نظام حق اختراع محسوب می‌شود و به عنوان یک انگیزه مهم در موضوع انتقال فناوری مورد ملاحظه و نظر قرار می‌گیرد. گفتنی است که این

موضوع در کنوانسیون پاریس ماده (۲-۵-۸)، با توضیح زیر، ذکر شده است: «هر یک از کشورهای عضو این کنوانسیون این حق را دارند که در قوانین داخلی خود نسبت به تصویب مقرراتی مبنی بر صدور مجوز اجباری اقدام نمایند البته این حکم ناظر به شرایطی است که حقوق انحصاری ناشی از حق اختراع اعطاء شده مورد سوء استفاده قرار گیرد مثلاً زمانی که اختراع به ثبت رسیده فاقد کارایی لازم باشد.»^(۹)

ج) حمایت‌های زیست محیطی

امروزه، یکی از مسائل مهم، توجه به محیط زیست است. اقدامات متعددی در سطح ملی و بین‌المللی برای حمایت از محیط زیست در دست اجراست. صدور مجوزهای اجباری در خصوص حق اختراعات مربوط به محیط زیست می‌تواند موجب گسترش بیشتر استفاده از فناوری‌های زیست محیطی شود، علاوه بر این، موجب می‌شود که این نوع فناوری‌ها به کشورهای در حال توسعه انتقال بیابد و در آنجا نیز مورد استفاده قرار گیرد.

شرایط اعطای مجوزهای اجباری:

شرایط اعطای مجوزهای اجباری تحت ماده (۳۱) موافقتنامه به تفصیل ذکر شده است. شایان ذکر است که استفاده از مجوز اجباری به موارد مذکور در موافقتنامه محدود نمی‌شود. به‌رغم اینکه بعضی از کشورها به هنگام مذاکرات چنین منظوری را دنبال می‌کردند. در واقع، موافقتنامه نسبت به ذکر شرایطی اقدام کرده تا به منافع مشروع دارنده حق لطمه‌ای وارد نشود. شرایط مذکور عبارت‌اند از:^(۱۱)

۱. چنانچه در اولین بند ماده مقرر شده، در هر مسأله‌ای باید شرایط خاص و موردی مطالعه شود. به این معنی که در هر مورد خاص باید تصمیمی مطابق آن اتخاذ شود؛ بنابراین، نمی‌توان تصمیمی گرفت که به طور نوعی شامل نوع خاصی از اختراع بشود که به وسیله موضوع آن و یا دارنده آن معین می‌شود. اجازه چنین استفاده‌ای بر حسب استحقاق هر مورد بررسی خواهد شد.

۲. قبل از اعطای مجوز اجباری باید سعی و تلاش منطقی، برای کسب رضایت از دارنده حق، معمول شود؛ چنانچه پس از ترتیبات معقول تجاری و ظرف مدتی منطقی این تلاش‌ها به نتیجه نرسد اعطای مجوز مجاز خواهد بود. گفتنی است که در بند دوم ماده (۳۱) موافقتنامه تصریح شده در مواردی که اضطراب ملی یا سایر شرایط حائز فوق‌العاده فوری وجود داشته باشد یا در مورد استفاده عمومی غیرتجاری این الزام ضرورتی نداشته ولی در اسرع وقت موضوع باید به اطلاع دارنده حق برسد.

اینکه استفاده از مجوز اجباری باید به اطلاع دارنده حق برسد در واقع حاوی این نکته است که قبل از هر گونه اقدامی، مذاکره تجاری با دارنده حق الزامی است. این الزام در بسیاری از قوانین مربوط به اعطای مجوز مربوط به بهداشت و سلامت عمومی، حذف شده است.

۳. مطابق مقررات بند (ج) ماده (۳۱) موافقتنامه صدور مجوز اجباری برای استفاده از فناوری نیمه‌هادی‌ها فقط برای استفاده عمومی غیرتجاری یا برای جبران عملی مورد تأیید، پس از طی روندهای قضایی یا اداری ضد رقابتی مجاز است.

۴. دامنه و مدت استفاده از مجوز اجباری محدود به منظوری خواهد بود که برای آن اجازه داده شده است. بنابراین، به طور ضمنی از مفاد صدر بند سوم ماده (۳۱) می‌توان دریافت که استفاده از مجوز محدود است. البته این حق برای دارنده مجوز وجود دارد که تا زمان انقضای اختراع، نسبت به تمديد اعتبار آن اقدام کند. زیرا برای دارنده مجوز اجباری همراه با سرمایه‌گذاری‌های سنگین، ضروری است که باند مجوز را برای چه مدتی می‌تواند استفاده کند. نکته قابل توجه این است که موافقتنامه اهدافی را محدود نمی‌کند که مجوز

اجباری برای آن صادر می‌شود. به عبارت دیگر مجوزهای اجباری می‌تواند هم برای کالاها و وارداتی و هم برای کالاها ساخت شده در داخل، مورد استفاده قرار گیرد.

۵. مجوزهای اجباری غیرانحصاری و غیرقابل انتقال اند. بنابراین، به خاطر همین ویژگی غیرانحصاری بودن است که صاحب حق اختراع نیز می‌تواند به موازات استفاده دارنده مجوز اجباری، از آن استفاده کند؛ یعنی یا به تنهایی از مجوز منتفع شود و یا با دارنده مجوز اجباری دیگری مشترکاً منتفع شوند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که امکان صدور بیش از یک مجوز اجباری برای یک حق اختراع وجود دارد.

۶. برابر بند ششم ماده (۳۱) موافقتنامه صدور این مجوز فقط برای تدارک بازار داخلی عضو، مجاز و قابل استفاده است. البته شایان ذکر است مفاد حکم مذکور در این بند در مورد مجوزهای مربوط به مقابله با رویه‌های ضد رقابتی مجری و مرعی نیست. موضوع این بند در مذاکرات تجاری دور دوحه مورد توجه خاص وزیران قرار گرفت و سرانجام بند ششم اعلامیه دوحه شورای «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» را موظف کرده تاراه حل مناسبی برای کشورهایی پیدا کند که قادر به استفاده از مجوزهای اجباری در تولید محصولات دارویی نیستند. این موضوع در ادامه مورد بررسی بیشتری قرار می‌گیرد.

۷. اجازه چنین استفاده‌ای، ضمن حمایت کافی از منافع مشروع اشخاصی که این اجازه را کسب کرده‌اند، در صورت از میان رفتن اوضاع و احوالی که به چنین استفاده‌ای منجر شده است لغو خواهد شد. بدون وجود این شرط نظام صدور مجوزهای اجباری کاملاً تضعیف و بی‌پایه می‌شود.

۸. به دارنده حق، پرداخت کافی با در نظر گرفتن ارزش اقتصادی اجازه، بر حسب اوضاع و احوال هر مورد، صورت خواهد گرفت. این مقرری در مورد همه انواع مجوزهای اجباری قابل استفاده است. تفسیر این موضوع به قانون داخلی هر کشور از میزان مبلغ کافی، مربوط می‌شود. مواردی که برای این تقویم مالی باید در نظر گرفته شود عبارت‌اند از:

۱. شرایط شخصی که مجوز را اخذ می‌کند؛

۲. کشوری که مجوز در آن مورد استفاده قرار می‌گیرد؛

۳. اهدافی که از صدور مجوز دنبال می‌شود؛

۴. حجم بازاری که مجوز در آن مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد؛ و

۵. تازگی و قدمتی که اختراع و فناوری مورد نظر داراست.

در بند ۷ ماده (۳۱) موافقتنامه عبارت «پرداخت کافی» به کار رفته است. این عبارت به اندازه کافی شفاف نیست. یکی از راه‌های شفاف کردن آن، این است که گفته شود به دارنده حق باید پاداشی متناسب با این کار داده شود، با توجه به این موضوع که دارنده حق قبلاً برای توسعه و پیشبرد اختراع خود چه مقدار یارانه و یا سهم دیگری را دریافت کرده است. قابل ذکر است که در بند ۴ ماده (۷۰) موافقتنامه در مورد حمایت از موارد خاص، عبارت «پرداخت عادلانه» جهت پرداخت خسارت به کار رفته است؛ در بند ۴ ماده (۱۴) نیز در مورد حمایت از دارندگان حق در مورد صفحات گرامافون، عبارت «پرداخت عادلانه» به کار رفته است.

مقررات مربوط به دوره انتقال:

موافقتنامه دوره‌های انتقالی خاصی را با عنایت به سطح توسعه کشورها و نوع تعهدات مورد بحث در نظر گرفته است.

کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال گذار تا اول ژانویه ۲۰۰۰ لازم نبود از مقررات این موافقتنامه پیروی کنند. در این فاصله آن‌ها باید مقررات مذکور (عدم تبعیض) مواد ۲-۶۵ و ۳-۶۵ را اجرا کنند.

با استناد به ماده (۱-۶۶)، کشورهای کمتر توسعه یافته تا اول ژانویه ۲۰۰۶ فرصت دارند خود را با مقررات موافقتنامه تطبیق دهند؛ البته این مهلت قابل تمدید است.

برابر مقررات مذکور در ماده (۱-۶۵)، کشورهای توسعه یافته تا اول ژانویه ۱۹۹۶ باید خود را با موافقتنامه تطبیق دهند.

هر کشوری که بعد از تأسیس «سازمان تجارت جهانی» به این سازمان ملحق می‌شود با عنایت به شرایط الحاق و تعهداتی که در این مورد پذیرفته است، باید مقررات موافقتنامه را اجرا کند.

در اینجا به ذکر چند نکته در مورد دوران انتقالی حمایت از صنایع دارویی می‌پردازیم. در این خصوص تعهدات به دو قسمت تقسیم می‌شود:

۱. تعهدات مربوط به اعلام حمایت از محصولات دارویی که دارای حق اختراع‌اند. با استناد بند هشت به ماده (۷۰) کشور مورد نظر تمامی درخواست‌های ثبت را قبول، و نسبت به ثبت آن‌ها اقدام می‌کند، ولو اینکه در مورد قبول و یا رد آن هیچگونه اظهارنظری نکنند. این روش را اصطلاحاً «MAILBOX SYSTEM» می‌نامند؛ روشی که برای جمع‌آوری درخواست‌ها و نگه‌داری آن‌ها اعمال می‌شود. تاریخ انجام ثبت در این باره بسیار مهم است، زیرا از این تاریخ برای ارزیابی اختراع و احراز شرایط آن و لحاظ ویژگی‌های لازم مانند «نوبودن» استفاده می‌شود.

۲. برابر مقررات مذکور در بند ۹ ماده (۷۰) در مواردی که برای کالای موضوع درخواست ثبت اختراع پرونده تشکیل شده باشد، به مدت پنج سال پس از پذیرش در بازار یا تا زمانی که حق ثبت این کالا در قلمرو این عضو قبول یابد شود، هر کدام که کوتاهتر باشد، حق بازاریابی انحصاری اعطا خواهد شد.

بعضی از کشورهای در حال توسعه حمایت از کالاهای دارویی را با استناد به قسمت آخر بند ۴ ماده (۶۵)، تا اول ژانویه سال ۲۰۰۵ به تاخیر انداخته‌اند. برابر مفاد این بند، به کشورهای در حال توسعه‌ای که از نوع خاصی از فناوری حمایت نمی‌کرده‌اند فرصت داده می‌شود تا در طول ده سال آینده از تاریخ لازم الاجرا شدن سازمان تجارت جهانی این حمایت را اعمال کنند.

در بعضی موارد، تعدادی از کشورها اجازه داده‌اند که داروهای ثبت اختراع شده، قبل از انقضای اعتبار حق اختراع، بدون اجازه از دارنده حق، تولید شوند. این امر موجب می‌شود که به محض منقضی شدن دوره اعتبار حق اختراع، داروی ژنریک تولید شده بتواند وارد بازار شود.

این برداشت و عملکرد که به نام‌های «Regulatory exception» و یا «Bolar Provision» معروف است، در راستای ماده (۸) موافقتنامه است که مقرر می‌دارد:

۱. اعضا در تنظیم یا اصلاح قوانین و مقررات ملی خود می‌توانند اقدامات لازم را برای حفظ بهداشت و تغذیه و همین‌طور گسترش منافع عمومی در بخش‌های حیاتی مهم برای توسعه اجتماعی-اقتصادی و فناوریانه اتخاذ کنند، مشروط بر اینکه این اقدامات با مقررات موافقتنامه حاضر انطباق داشته باشند.

۲. برای جلوگیری از سوء استفاده دارندگان حق مالکیت فکری از این حق و همین‌طور پرهیز از توسل به روش‌هایی که به گونه‌ای غیرمعقول تجارت را محدود می‌کنند یا بر انتقال بین‌المللی فناوری اثر منفی می‌گذارند، ممکن است اتخاذ اقدامات مقتضی به شرط مطابقت با مقررات موافقتنامه حاضر ضرورت یابد. نظر به اینکه در موضوع مذکور به داروی ژنریک اشاره شد، بهتر است توضیحاتی در مورد مفهوم ژنریک داده شود.

ژنریک در لغت به مفهوم «عام و کلی» است. اما در مورد کالاها (به ویژه دارو) به کالاهایی اطلاق می‌شود که دارای علامت تجاری نیستند. به عنوان مثال «Paracetamol» ماده شیمیایی است که به عنوان یک نام تجاری برای از بین بردن درد مورد استفاده قرار می‌گیرد و اغلب هم بدون توجه به نام آن، به خاطر حقی که نسبت به آن وجود دارد، استفاده می‌شود.

توضیح اینکه داروهای با نام تجاری اغلب داروهای هستند که تحت مقررات مربوط به حق اختراع تولید شده‌اند و بنابراین در هیچ زمانی به این داروها «ژنریک» اطلاق نمی‌شود. اما چنانچه دارویی با عنوان ژنریک تولید شود، به

این معنی خواهد بود که آن دارو یا اصلاً دارای حق اختراعی نبوده است و یا دوره حمایت از حق اختراع آن منقضی شده و یا اینکه در کشوری تولید شده که از حقوق اختراعی مربوط به داروها حمایت نمی‌کند؛ بنابراین، اگر دارویی در کشوری تولید شود که تحت قانون حمایت از اختراع است و در کشور دیگری به طور غیرقانونی کپی برداری شود، به ویژه اگر با همان نام تجاری بازاریابی شود، مصداقی از ژنریک نخواهد بود.

هیات رسیدگی سازمان تجارت جهانی در دعوی مربوط به کانادا در خصوص حمایت مربوط به کالاهای دارویی این چنین رأی داد:

«این مقررات استثنای محدودی را مجاز دانسته است. برای مثال، در مقررات کانادا پیش‌بینی شده که قبل از انقضای زمان اعتبار حق اختراع کالاهای دارویی، تولید داروهای ژنریک مجاز اعلام شده است؛ این امر به خاطر تأمین فرصت لازم برای اخذ مجوزهای بهداشتی و بازاریابی است»^(۱۲).

گزارش هیات رسیدگی را رکن حل اختلاف سازمان تجارت جهانی در هفتم آوریل سال ۲۰۰۰ پذیرفت.

واردات موازی

موضوع واردات موازی که گاهی اوقات از آن به عنوان «market imports grey» نام برده می‌شود، مربوط به کالاهای تقلبی و یا غیرقانونی نمی‌شود؛ کالاهای مربوط به این نوع واردات کالاهایی هستند که دارنده حق اختراع (یا دارنده حق نسخه‌برداری یا دارنده علامت تجاری) در کشوری تولید می‌کند و بدون اجازه او به کشور دیگری وارد می‌شود. به عنوان مثال، فرض کنید که شرکت «الف» کالایی را ثبت اختراع کرده است و این حق در دو کشور (۱) و (۲) مورد حمایت قرار می‌گیرد ولی در کشور (۲) ارزانه‌تر به فروش می‌رسد. حال اگر شرکت دیگری محصول ارزان را در کشور (۲) خریداری کند و آن را به کشور (۱)، به قیمتی پایینتر از قیمت فروش شرکت «الف» صادر نماید، آن را واردات موازی می‌گویند.

اصل حقوقی که در واردات موازی به آن تمسک می‌جویند، اصل خاتمه استفاده از حق است. زیرا زمانی که شرکت «الف» محصولات خود را می‌فروشد از حق خود استفاده می‌کند و به مسائلی که بعد از آن واقع می‌شود نباید دخالتی داشته باشد.

ماده (۶) موافقت‌نامه، بسیار قابل توجه کشورهای در حال توسعه، کشورهای کمتر توسعه یافته و اقتصادهای کوچک است. زیرا در این ماده مقرر شده که اعضاء در لحاظ کردن این اصل در مقررات ملی خود آزادند. بنابراین، هر عضوی می‌تواند با توجه به شرایط خود در لحاظ کردن این اصل در مجموعه قوانین داخلی اقدام کند، بدون اینکه تعهد و یا تعهداتی از موافقتنامه را نقض نماید. با استناد به همین ماده، اصول مربوط به عدم تبعیض (رفتار ملی و دولت کامله الوداد) ساری و جاری است و اعمال خلاف آن‌ها می‌تواند در هیات رسیدگی مطرح شود. به عبارت دیگر، چنانچه کشوری برابر مقررات داخلی خود واردات موازی را مجاز بداند، این موضوع نمی‌تواند به عنوان نقض اصل عدم تبعیض، در هیات رسیدگی مطرح شود.

برای کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته، واردات موازی در مواقعی که قیمت دارو بالا بوده به عنوان یک راه حل بسیار مهم جهت دسترسی بیشتر به دارو مطرح است. مضافاً اینکه در زمان‌هایی که تولید داخلی دارو ممکن نیست و لذا استفاده از مجوزهای اجباری کارگشا خواهد بود. واردات موازی می‌تواند به عنوان یک ابزار جهت تضمین دسترسی به دارو مطرح شود.

مذاکرات دور دوحه

بیانیه پایانی چهارمین نشست کنفرانس وزیران سازمان تجارت جهانی در دوحه قطر (۹ تا ۱۴ نوامبر ۲۰۰۱) شامل ۵۲ بند است^(۱۳). در بند (۱۷) که مربوط

به جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری است بر این نکته تصریح شده است: «ماهیت اجراء و تفسیر «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» را، به نحوی که در جهت حمایت از بهداشت عمومی از طریق دسترسی به داروهای موجود و تحقیق و توسعه برای کشف داروهای جدید باشد، مورد تأکید قرار می‌دهیم و در این ارتباط اعلامیه جداگانه را تصویب می‌کنیم».

بنابراین، بیانیه‌ای با عنوان «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری و بهداشت عمومی»^(۱۴) در ۱۴ نوامبر سال ۲۰۰۱ مورد تصویب سازمان تجارت جهانی قرار گرفت^(۱۵).

این بیانیه شامل هفت بند است. در این هفت بند به موضوع بهداشت عمومی و ارتباط آن با موافقتنامه پرداخته شده است. در بند (۴) تأکید شده است که این موافقتنامه نباید مانع از این شود که اعضا اقداماتی را برای حمایت از بهداشت عمومی اعمال کنند؛ در ادامه تصریح شده است که موافقتنامه باید در راستای حمایت از بهداشت عمومی و بالا بردن دسترسی به دارو، تفسیر و اجرا شود.

بند (۶) این بیانیه مقرر می‌دارد:

«ما اذعان می‌کنیم که آن دسته از اعضای سازمان تجارت جهانی که فاقد ظرفیت لازم یا کافی برای تولید محصولات دارویی هستند، در استفاده از مجوزهای اجباری مطابق با موافقتنامه، با مشکلاتی رو در رو هستند. بنابراین، شورای جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری موظف است راه حل سریعی برای این مشکل پیدا کند و تا قبل از پایان سال ۲۰۰۲ آن را به شورای عمومی گزارش دهد.»^(۱۶)

به منظور دست یافتن راه حل مناسب و سریع سازمان بهداشت جهانی در شورای «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری»، به تاریخ ۵ تا ۷ مارس سال ۲۰۰۲، اعلام کرد که در این راستا خود را موظف به حمایت از اعضای سازمان تجارت جهانی می‌داند.

گفتنی است صدور این بیانیه در طول مذاکرات دور دوحه، بیانگر سعی و تلاش کشورهای در حال توسعه برای حل ابهامات موجود در موافقتنامه است. مطابق بیانیه فوق، بحران بهداشت عمومی می‌تواند به عنوان یک اضطرار ملی مطرح شود و شرایط ویژه‌ای را برای کشورهای عضو از نظر اتخاذ راه حل مناسب به وجود آورد.

با استناد به بند (۷) بیانیه، به کشورهای کمتر توسعه یافته اجازه داده شده است تا حمایت از آن دسته حقوق اعطایی در بخش‌های ۵ و ۷ از قسمت دوم موافقتنامه را که مربوط به محصولات دارویی است تا اول ژانویه سال ۲۰۱۶ به تأخیر بیندازد.

تاکنون کشورهای مختلف پیشنهادی گوناگونی را به شورای «موافقتنامه

جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» ارائه داده‌اند؛ این شورا باید تا پایان سال ۲۰۰۲ نسبت به بررسی آن‌ها و تهیه گزارشی جهت شورای عمومی اقدام می‌کند.

سلامت و بهداشت عمومی

نظر به اینکه کشورهای در حال توسعه بر این اعتقاد بودند که موضوع بهداشت و سلامتی عمومی بر طبق «موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» با چالش‌هایی روبرو است، به پیشنهاد گروه کشورهای آفریقایی درخواست کردند که «شورای حقوق مالکیت فکری» جلسه‌ای را به بحث درباره دسترسی به دارو اختصاص دهد. این جلسه در ۲۰ ژوئن سال ۲۰۰۱ تشکیل شد تا ارتباط بین موافقتنامه و دسترسی به دارو را تبیین کند. قبل از تشکیل جلسه گروه کشورهای در حال توسعه و اتحادیه اروپا دیدگاه‌ها و مواضع خود را طی گزارشی به شرح زیر، اعلام کردند.

الف. گزارش کشورهای در حال توسعه

ارتباط بهداشت و سلامت عمومی با این موافقتنامه بسیار مهم است و همیشه، در مقاطع زمانی مختلف، باید مورد توجه قرار گیرد. این ارتباط باید به گونه‌ای تفسیر شود که به اعضا این اجازه را بدهد که همیشه سیاست‌های مربوط به سلامت و بهداشت عمومی را مد نظر قرار بدهند. البته در موافقتنامه در خصوص بهداشت عمومی مسائلی ذکر شده که کافی نیست و ابهاماتی دارد. بنابراین، نکات مبهم باید مورد مذاقه قرار گیرد و به گونه‌ای تغییر پیدا کند که انعطاف لازم ایجاد شود. موافقتنامه نباید مانع از این شود که اعضا اقداماتی را در مورد حمایت از بهداشت عمومی اعمال کنند. همه مواد این موافقتنامه باید در سایه اصول مذکور در مواد (۷ و ۸) مورد ملاحظه قرار بگیرد. در راستای حمایت از حقوق مالکیت فکری، از حق اختراع باید به گونه‌ای حمایت شود که توسعه داروهای جدید و انتقال فناوری را به همراه داشته باشد؛ همچنین نسبت به دسترسی به دارو محدودیتی ایجاد نکند.

مجوزهای اجباری به عنوان ابزاری کارآمد، برای حمایت از بهداشت عمومی در اختیار دولت‌ها قرار دارد. با استفاده از این مجوزها ظرفیت‌های داخلی داروسازی رونق پیدا می‌کند و سوء استفاده‌ها منع می‌شوند. موافقتنامه در این باره نباید به گونه‌ای تفسیر شود که توسل دولت‌ها به این ابزار را محدود کند.

واردات موازی نیز ابزار کارآمد دیگری در این راستاست و با عنایت به ماده (۶) موافقتنامه، اعضا آزاد خواهند بود نسبت به این موضوع اعمال حاکمیت کنند. ترتیبات مربوط به قیمت‌گذاری متفاوت فقط باید به عنوان بخشی مورد توجه قرار گیرد که دسترسی به دارو را تسهیل می‌کند.

مساله دوران انتقالی در موافقتنامه نیازمند بحث و بررسی بیشتری است. به اعتقاد کشورهای در حال توسعه بهترین زمان ممکن جهت حصول اطمینان از اینکه اجرای مقررات این موافقتنامه موجب تحت‌الشعاع قرار گرفتن بهداشت عمومی در کشورهای عضو نشود، کنفرانس‌های آتی وزیران است.

ب. گزارش اتحادیه اروپا

اتحادیه اروپا و کشورهای عضو آن تاکنون حمایت‌هایی در زمینه دسترسی به دارو در کشورهای در حال توسعه، به منظور مقابله با بیماری‌های مسری انجام داده‌اند. در این راستا، شورای وزیران اتحادیه اروپا نیز حمایت خود را از برنامه کمیسیون اروپا در مورد مقابله با بیماری‌های مسری اعلام کرده است.

اتحادیه اروپا هدف اصلی از بین بردن فقر در کشورهای در حال توسعه و ادغام آن‌ها در اقتصاد جهانی را دنبال می‌کند؛ بنابراین، در برنامه طولانی مدت خود به دنبال کاهش بیماری و بالا بردن رفاه این کشورهاست. با این حال، بیماری‌های مسری نظیر ایدز، مالاریا و سل چالش توسعه انسانی است. اتحادیه اروپا اعتقاد دارد دسترسی نداشتن به دارو با قیمت مناسب یکی از معضلات مهم کشورهای در حال توسعه و فقیر است.

به عقیده ما حمایت از حقوق مالکیت فکری حمایت از خلاقیت و نوآوری

است. بنابراین، حمایت از این حقوق سبب پیشرفت سطح سرمایه‌گذاری در زمینه داروهای جدید به ویژه داروهای مسری است. اگرچه مقررات موجود در موافقتنامه در خصوص حمایت از بهداشت عمومی قابل انتقاد است ولی اهداف و اصول موافقتنامه و مقررات انتقالی راه‌گزینی برای اجرای آن در کشورهای در حال توسعه قرار می‌دهد؛ این راه‌گزیز موجب می‌شود که این کشورها در اتخاذ راه‌حل‌های مناسب برای حمایت از بهداشت عمومی مختار باشند. با این حال، اتحادیه اروپا موافقت خود را برای مذاکره بیشتر در مورد موافقتنامه و رابطه آن با حمایت از بهداشت عمومی اعلام کرده است.

بهبود وضع بهداشت عمومی و مبارزه با فقر نیازمند اتخاذ مجموعه‌ای از اقدامات اجتماعی، اقتصادی و سیاست‌های بهداشتی است. بهبود این وضع منوط به بهره‌برداری مؤثر از منابع موجود است که کشورهای در حال توسعه در این راستا گام‌های مؤثری را برداشته‌اند. حقوق مالکیت فکری با موضوع دسترسی به دارو ارتباط دارد و نباید به عنوان مانعی در مقابل آن باشد، ولی باید توجه داشت که تمامی بحران‌های بهداشتی موجود در کشورهای در حال توسعه از این موافقتنامه ناشی نمی‌شود، با این حال اتحادیه اروپا جهت رسیدن به راه‌حلی مؤثر، به مشارکت سازنده و مثبت خود ادامه خواهد داد.

ج. اعلامیه مدیر کل سازمان تجارت جهانی

موضوع حقوق مالکیت فکری و دسترسی به دارو دارای اهمیت فراوان است. بحران بیماری در کشورهای در حال توسعه نگران کننده است. بیماری‌هایی از قبیل مالاریا، سل و ایدز هر سال جان شش میلیون نفر را در کشورهای در حال توسعه می‌گیرد. اینگونه بیماری‌ها ضربه بزرگی بر توسعه این کشورها وارد می‌کند. تلاش برای نجات جان میلیون‌ها انسان فقیر بسیار ضروری است. در این راستا از ابتکار دبیر کل سازمان ملل متحد، کوفی عنان، برای تخصیص سالیانه هفت تا ده میلیارد دلار به مبارزه با ایدز حمایت کامل می‌کنیم. هر چند این رقم بسیار کلان است ولی از هزینه ۱۲ روز یارانه کشاورزی کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بیشتر نیست.

«موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری» نقش مهمی در این راستا دارد. در این موافقتنامه توازن لازم در حمایت از حقوق مالکیت فکری و انعطاف‌پذیری در دسترسی کشورها به داروها و درمان‌ها وجود دارد. کشورها باید بتوانند از این انعطاف‌ها استفاده کنند و مطمئن باشند اگر ابهاماتی وجود دارد در چارچوب مذاکرات قابل حل است.

طرح این موضوع در شورای این موافقتنامه بیانگر این است که این سازمان و اعضای آن خود برای حل مشکل بهداشت عمومی متعهد می‌دانند. در این راستا دبیرخانه سازمان تجارت جهانی و سازمان بهداشت جهانی با کمک دولت نروژ، کارگاهی آموزشی برای بررسی دو مساله بسیار مهم برگزار کرده‌اند:

۱. طریقه قیمت‌گذاری متفاوت برای داروها به شکلی که بیماران کشورهای فقیر توان پرداخت آن را داشته باشند.

۲. طریقه تامین مالی این حمایت‌ها. سازمان تجارت جهانی و «سازمان جهانی مالکیت فکری» (WIPO) به دنبال طرحی برای ارائه کمک‌های فنی به کم توسعه یافته‌ترین کشورها هستند تا این کشورها بتوانند تا سال ۲۰۰۶ به حمایت بیشتر از حقوق مالکیت فکری، در راستای توسعه اقتصادی و اجتماعی خود در جهت بهداشت عمومی، اقدام کنند.

پی نوشت‌ها:

- 1- TRADE RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS.
- 2- AGREEMENT ON TRADE IN CIVIL AIRCRAFT
- 3- AGREEMENT ON GOVERNMENT PROCUREMENT
- 4- WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION

۵. سند نهایی دور اروگوئه، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۳، ص

۵۴۵

۶. همان، ص ۵۵۹.

۷. همان، ص ۵۶۰.

۸. همان، ص ۵۶۱

9- OTHER USE WITHOUT AUTHORIZATION OF THE RIGHT HOLDER

۱۰. کنوانسیون پاریس.

۱۱. برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به پی‌نوشت شماره (۵)، ص ۵۶۲.

۱۲. گزارش هیات رسیدگی سازمان تجارت جهانی.

۱۳. برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به بیانیه دور دوحه، سازمان تجارت جهانی، سال

۲۰۰۱.

14- DOHA DECLARATION ON THE TRIPS AGREEMENT AND PUBLIC HEALTH

۱۵. همان، ص ۲۴.

۱۶. همان، ص ۲۵.

منابع:

۱. موافقتنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری، سند دور اروگوئه، سازمان تجارت جهانی، سال ۱۹۹۹.

۲. خبرنامه «رویدادها و تحولات سازمان تجارت جهانی»، نمایندگی تام‌الاختیار تجاری، شماره ۵۱.

۳. سند نهایی دور اروگوئه، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۳.

۴. گزارش موافقتنامه TRIPS، بانک توسعه اسلامی، جولای ۲۰۰۱.

۵. «گزارش گروه کشورهای در حال توسعه به شورای TRIPS در خصوص بهداشت عمومی و دسترسی به دارو»، خبرنامه رویدادها و تحولات سازمان تجارت جهانی، شماره ۲۴.

۶. «گزارش اتحادیه اروپا به شورای TRIPS در خصوص بهداشت عمومی و دسترسی به دارو»، خبرنامه رویدادها و تحولات سازمان تجارت جهانی، شماره ۲۴.

۷. «اعلامیه دور دوحه»، سازمان تجارت جهانی، ۲۰۰۱.

۸. «بیانیه دور دوحه در خصوص موافقتنامه TRIPS و بهداشت عمومی»، سازمان تجارت جهانی، سال ۲۰۰۱

۹. سایت‌های مورد استفاده:

<http://www.wto.org>

<http://www.who.int>